

Volume III (2017)

M. J. K. WALSH, P. W. EDBURY – N. S. H. COUREAS
(Eds.), *Medieval And Renaissance Famagusta Studies In
Architecture, Art And History*. Farnham 2012. Ashgate
Publishing, 341 sayfa (3 harita, 103 resim ve 4 tablo ile
birlikte). ISBN: 97814094355707

Özge BOZKURTOĞLU ÖZCAN

*Libri: Kitap Tanıtımı, Eleştiri ve Çeviri Dergisi'*nde bulunan içeriklerin tümü kullanıcılara açık, serbestçe/ücretsiz "açık erişimli" bir dergidir. Kullanıcılar, yayıncıdan ve yazar(lar)dan izin almaksızın, dergideki kitap tanıtımlarını, eleştirileri ve çevirileri tam metin olarak okuyabilir, indirebilir, dağıtabilir, çıktısını alabilir ve kaynak göstererek bağlantı verebilir.

Libri, uluslararası hakemli elektronik (online) bir dergi olup değerlendirme süreci biten kitap tanıtımları, eleştiriler ve çeviriler derginin web sitesinde (libridergi.org) yıl boyunca ilgili sayının içinde (Volume III: Ocak-Aralık 2017) yayımlanır. Aralık ayı sonunda ilgili yıla ait sayı tamamlanır.

Dergide yayımlanan eserlerin sorumluluğu yazarlarına aittir.

Atıf Düzeni: Ö. Bozkurtoğlu-Özcan, *Medieval And Renaissance Famagusta Studies In Architecture, Art And History*. Yazar: M. J. K. Walsh, P. W. Edbury – N. S. H. Coureas. *Libri* III (2017) 23-30. DOI: 10.20480/lbr.2017004

Geliş Tarihi: 17.02.2017 | Kabul Tarihi: 20.03.2017

Elektronik Yayın Tarihi: 29.03.2017

Editörya: Phaselis Research Project
www.libridergi.org

**M. J. K. WALSH, P. W. EDBURY – N. S. H. COUREAS (Eds.),
*Medieval And Renaissance Famagusta Studies In Architecture,
Art And History*. Farnham 2012. Ashgate Publishing, 341 sayfa
(3 harita, 103 resim ve 4 tablo ile birlikte).
ISBN: 9781409435570**

Özge BOZKURTOĞLU ÖZCAN*

Kıbrıs'ın içerisinde bulunduğu siyasi belirsizlik bünyesinde barındırdığı Ortaçağ'dan kalan mirasın korunmasına bir anlamda katkıda bulunmuştur. Ortaçağ'a ait görkemli yapılar deprem, sel vb. doğa olayları ile zarar görmüşse de insan faktörü üzerlerinde fazla değişikliğe yol açamamıştır. Özellikle Geç Ortaçağ'da Lusignan Hanedanı ve ardından Venediklilerin imzasını taşıyan yapıların yoğun olarak yer aldığı Mağusa kenti tarihi dokusunu büyük anlamda muhafaza ederek zamana karşı adeta direnmiştir. Bununla birlikte bu tarihi dokunun tamamen kendi kaderine bırakılması kentin tarihinin, yapılarının görsel ve sanatsal özelliklerinin yavaş yavaş yok olmasına da sebep olmaktadır. *Medieval and Renaissance Famagusta Studies in Architecture, Art and History* (Ortaçağ ve Rönesans Döneminde Mağusa Mimari, Sanat ve Tarih Alanında Çalışmalar) adlı bu editörlü eser Mağusa'nın Ortaçağ tarihini aydınlatmak, gerek Gotik üslupta gerek Rönesans tarzı mimari öğelerle inşa edilen yapılarını ele almak, kentin kültürel mirasına dikkat çekerek yok olmaması adına gereken tedbirleri almaya teşvik etmek amacıyla tarih, mimari, sanat tarihi gibi çeşitli disiplinlerden yazarlar tarafından kaleme alınmıştır.

Toplamda on yedi makaleden oluşan eser *Part I: History and Historiography* (Kısım I: Tarih ve Tarih yazıcılığı [13 – 72]); *Part II: Art and Architecture* (Kısım II: Sanat ve Mimari [73 – 196]); *Part III: Conservation* (Kısım III: Koruma

* Arş. Gör., Akdeniz Üniversitesi, Akdeniz Uygarlıkları Araştırma Enstitüsü, Akdeniz Ortaçağ Araştırmaları Anabilim Dalı, Antalya. ozgeozcan@akdeniz.edu.tr

[197 – 287]) şeklinde üç bölüme ayrılmıştır. *Contents* (İçindekiler [v – vi]) kısmı ile başlayan eser sırasıyla *List of Figures* (Görseller Listesi [ix – xiii]), *List of Plates* (Renkli Görseller Listesi [xv – xvi]), *List of Tables* (Tablolar Listesi [xviii]) bölümleriyle devam etmektedir. Ardından esere katkıda bulunan kişilerin kısa özgeçmişlerinin anlatıldığı *Notes on Contributors* (Katkıda Bulunanlara İlişkin Notlar [xix – xviii]) yer almaktadır. Bu bölümü Philippe Roux de Lusignan tarafından Fransızca kaleme alınan *Foreword* (Önsöz [xvi]); Nicola Coldstream'e ait *Preface* (Mukaddimme [xxvii – xxviii]) ve teşekkürlerin ifade edildiği *Acknowledgements* (Teşekkür [xxix]) bölümleri izlemektedir.

Introduction Famagusta: An Imperilled Cultural Mosaic in the Eastern Mediterranean (Giriş Mağusa: Doğu Akdeniz'de Tehlike Altındaki Bir Kültür Mozaïği [1 – 11]) başlığı altında kitabın üç editörü kısa yazılar kaleme almışlardır. *Part I: Famagusta – The City* (Kısım I: Mağusa – Kent [1 – 4]) alt başlıklı ilk yazıda Peter W. Edbury, 1260'lardan itibaren kentin siyasi ve ticari durumunda gözlemlenen iniş çıkışları ele alarak dönüm noktaları üzerinden ilerler ve XV. yüzyıla kadar uzanan bir anlatı sunmaktadır. Diğer editör Michael J. K. Walsh, *Part II: Famagusta -The Project* (Kısım II: Mağusa – Proje [4 – 7]) başlıklı yazısında girişimleri sonucunda kentin World Monuments Fund (Dünya Anıtlar Fonu) Gözlem Listesinde yer alarak dünyanın en fazla tehlike altında bulunan yüz sit alanından biri olmasını anlatmaktadır. Bunun sonucunda pek çok kurum ve kuruluş Mağusa'nın tarihi mirasının korunması için seferberliğe girişmiş; mevcut eser de bu projeye farkındalığı arttırmak ve destek vermek üzere tasarlanmıştır. Kitabın son editörü Nicholas S. H. Coureas giriş bölümünün son kısmını oluşturan *Part III: Famagusta – The Collection* (Kısım III: Mağusa – Derleme [7 – 11]) adlı yazısında kitapta yer alan makalelerin içerikleri hakkında kısaca bilgi vermektedir.

Bu giriş niteliğindeki değerlendirmelerin ardından kitabın aslını teşkil eden üç bölümden ilki olan *Part I: History and Historiography* (Kısım I: Tarih ve Tarih Yazıcılığı [13 – 72]) adlı bölüm başlamaktadır. Biri Fransızca olmak üzere dört adet makaleden müteşekkil olan bölümün ilk makalesi David Jacoby'nin *Camlet Manufacture, Trade in Cyprus and the Economy of Famagusta from the Thirteenth to the Late Fifteenth Century* (13. Yüzyıldan 15. Yüzyıla kadar Kıbrıs'ta "Camlet" Üretimi ile Ticareti ve Mağusa Ekonomisi [15 – 42]) adlı çalışmasıdır. Yazar "camlet" kumaşının çeşitli adlarını, mahiyetine ilişkin tartışmaları, Latin Doğu'dan gelen yerleşimciler ile Kıbrıs'ta imal edil-

meye başlamasını, kumaş özelliklerine ilişkin kraliyet düzenlemelerini ve vergileri, piyasadaki arz-talep durumunu; Cenevizlilerin ardından Mağusa'da azalan üretimi ve Venedikliler döneminde boya tesislerinin Lefkoşa'ya taşınması ile üretimin Lefkoşa'da devam etmesini anlatmaktadır. Ayrıca bu bilgiler ışığında bahsi geçen yüzyıllar arasında Mağusa'nın hem depolama, mal aktarımı, ihracat – ithalat limanı gibi fonksiyonlarını değerlendirmekte hem de kenti bir üretim merkezi olarak ele almaktadır.

Bu bölümün ikinci çalışması ise Peter W. Edbury, *Famagusta and the Tradition of History Writing in Frankish Cyprus* (Frank Dönemi Kıbrıs'ında Mağusa ve Tarih Yazım Geleneği [43 – 52]) başlıklı makalesidir. Yazar, bu makalenin odak noktasına XVI. yüzyıla ait Venedik İtalyancasıyla yazılmış olan ve Birinci Haçlı Seferinden 1442 yılına kadar Lusignan Krallığı tarihine dair olayların anlatıldığı *Chronique d'Amadi* adlı eseri koymaktadır. Kıbrıs'taki yazım geleneğini en iyi özetleyen eser olduğunu belirten yazar bu kroniği kullandığı kaynaklar, üslup ve içerik bakımından incelemektedir. Buradan hareketle *Amadi* kroniğinde ve dönemin diğer kaynaklarında Mağusa kentinden nasıl bahsedildiğini, kentin tarihsel süreç içerisinde değişen konumu ile tarihi kaynaklardaki bahsinin de değişikliğe uğramasını, tahkimatlandırma ve imar faaliyetleri hakkında bilgi vermektedir.

Mythes et réalités de la présence templière à Famagouste (Templierlerin Mağusa'daki Varlıklarına İlişkin Efsaneler ve Gerçekler [53 – 64]) adlı çalışma bu bölümün tek Fransızca makalesidir ve Pierre-Vincent Claverie tarafından yazılmıştır. Yazar, kentte bulunan dini yapılar, kroniklerde yer alan anlatılar ve Cenevizli noterlere ait belgelerdeki bilgilerden yola çıkarak Templier şövalyelerinin Mağusa'daki yapılanmasını, denizcilik faaliyetlerini ve burada bir üslerinin mevcut olup olmadığını aydınlatmaya çalışmaktadır.

Bu bölüm Nicholas S. H. Coureas tarafından kaleme alınan *Taverns in Medieval Famagusta* (Ortaçağ'da Mağusa'da Meyhaneler [65 – 72]) başlıklı makale ile sona ermektedir. Coureas araştırmasında Venedik ve Ceneviz noter belgelerinde borçlu, alacaklı veya şahit olarak ya da doğrudan meyhaneleriyle alakalı bir mesele dolayısıyla yer alan Mağusa'daki meyhane sahiplerinin izini sürerek Kıbrıs'ın başlıca liman kenti olan Mağusa'nın XIV. ve XV. yüzyıllarda sosyal hayatı hakkında fikir vermektedir.

Bu çalışmanın ardından yedi makaleden oluşan *Part II: Art and Architec-*

ture (Kısım II: Sanat ve Mimari [73 – 196]) adlı bölüm başlamaktadır. Bölümün ilk çalışması *St. Nicholas in Famagusta: A New Approach to the Dating, Chronology and Sources of Architectural Language* (Mağusa'daki St. Nicholas Katedrali: Tarihlendirme, Kronoloji ve Mimari Dilin Kaynaklarına İlişkin Yeni Bir Yaklaşım [75 – 91]) Arne Franke'a aittir. Yazara göre 1291 yılında Akkâ'nın Müslümanların eline geçmesi ve buradaki Latinlerin Mağusa'ya göç etmesi ile daha büyük bir ibadet mekânına duyulan ihtiyacın bir ürünü olan St. Nicholas Katedrali Fransa kökenli olup büyük ölçüde Avrupa Gotik Mimari geleneğinden beslenmekle birlikte "Kıbrıs"a has bir üslup taşımaktadır. Farkı kültürel öğeleri bünyesinde barındıran bu yapıyı mercek altına alan Franke, eseri inşa tarihine dair hipotezler, Avrupa mimarisindeki örnekler ile arasındaki benzerlik ve farklılıklar, bezeme programı, banileri ve inşa süreci gibi çeşitli açılardan incelemektedir.

Bu bölüm yine St. Nicholas katedralini konu alan bir başka makale ile devam etmektedir. Allan Langdale, *Notes on the Marginal Sculpture of the Cathedral of St. Nicholas* (St. Nicholas Katedralinde Çevre (Marjin) Heykellerine Dair Notlar [93 – 113]) adlı çalışmasında katedrali, üzerinde fazla durulmamış bir alan olan heykel sanatı açısından değerlendirmektedir. Kompozisyonun merkezinden ziyade çevrede yer alan ve merkezdeki tema ile genellikle bir tezat oluşturarak kompozisyonu tamamlayan bu heykel çalışmalarını zaman içerisinde değişen algı, esere yaptıkları katkı, sosyal anlamda sembolize ettikleri kavramlar bakımından mercek altına almaktadır.

Kitabın ikinci ve son Fransızca makalesi olan *Les Ordres mendiants à Famagouste: une référence spirituelle et architecturale* (Mağusa'daki Münzevi Tarikatlar: Ruhani ve Mimari Bir Kaynak [115 – 132]) adlı çalışma Thierry Soulard tarafından kaleme alınmıştır. Özellikle Fransisken ve Dominiken tarikatlarının Mağusa'da yerleşip yaygınlaşmaya başlaması ve bu tür tarikatlar açısından kentin zenginliği incelenirken Ceneviz noter belgeleri arasında yer alan vasiyetnameler ışığında bu tarikatların manastırlarına ilişkin kayıtlar da ele alınmaktadır. Soulard çalışmasında aynı zamanda günümüze gelen yapıların üslup ve yapı özelliklerini inceleyerek Kıbrıs'taki bu gotik yapıların Avrupa'daki türevleri ile aralarındaki benzerliğe dikkat çekmektedir.

Mağusa'nın mimari eserlerinin konu edildiği bu bölüm yine kentin diğer bir kilisesini mercek altına alan bir başka makale ile devam etmektedir. Dick-

ran Kouymjian'a ait olan *The Holy Mother of God Armenian Church in Famagusta* (Mağusa'daki Ermeni Kilisesi "The Holy Mother of God" [133 – 146]) adlı çalışma Theotokos (the Holy Mother of God =Tanrı'nın Kutsal Annesi) yani Hz. Meryem'e atfedilen Ermeni Kilisesini oldukça farklı bir yöntem izleyerek incelemeye başlar. Önce kentte Ermeni müstensihler tarafından istinsah edilen dini metinlerin sonunda yer alan istinsah bilgilerinden ve papalık bildirgelerinden yola çıkılarak kiliseye yapılan atıflar ele alınmakta; ardından kilisede yer alan, Hz. Meryem başta olmak üzere çeşitli dini figür veya olayların betimlendiği fresk kompozisyonları anlatılmaktadır.

Bu bölümün beşinci çalışması Justine M. Andrews'e aittir. Yazar, *Gothic and Byzantine in the Monumental Arts of Famagusta: Diversity, Permeability and Power* (Mağusa'daki Anıtsal Eserlerde Gotik ve Bizans Sanatı: Çeşitlilik, Geçirgenlik ve Güç [147 – 166]) başlığı altında kaleme aldığı makalesinde Katolik, Ortodoks, Nesturi, Ermeni gibi çeşitli cemaatlere ait olan katedral, kilise, manastır gibi dini yapıları incelemektedir. Bir yandan eserlere hâkim olan gotik üslubun aslında XIV. yüzyılda Avrupa'da yaygın olan üsluba göre farklılıklar barındırdığını ve Kıbrıs'ın kendine has esnek ve geçirgen bir sanatı olduğunu belirtirken diğer yandan yapılardaki Bizans sanatına özgü duvar resimlerini yorumlamaktadır. Yapıların Latin ve Rum kesime ait çeşitli unsurları bünyesinde eriterek ortaya çıkardığı yeni formu banilerin ve yerleşimcilerin çeşitliliği, mimari elemanların güç ve zenginlik göstergesi olarak algılanması gibi faktörlere bağlayarak sanat ve iktidar kavramları arasındaki ilişkiye dikkat çekmektedir.

Kıbrıs'ta hâkimiyet kuran Venediklilerin adaya miras bıraktığı kalıntıların mercek altına alındığı *Famagusta from a Latin Perspective: Venetian Heraldic Shields and Other Fragmentary Remains* (Latin Perspektifinden Mağusa: Venedik Hanedanına ait Armalar ve Diğer Kalıntı Parçaları [167 – 186]) makalesi Vincenzo Lucchese'in kaleminden çıkmıştır. Yazar, bu çalışmada adada Osmanlı hâkimiyetinden önce Venedik dönemine ait kalıntıların ve kalıntılarda yer alan Venedik soylularına ait armaların izini sürmekte ve bu parçaları Venedik'teki benzerleri ile karşılaştırmaktadır. Dönemin tanıkları olarak görsel malzemenin korunması gerektiğine dikkat çekmektedir.

Gianni Perbellini, *The Military Architecture of Venetian Famagusta* (Venedik Döneminde Mağusa'da Askeri Mimari [187 – 196]) adlı makalesi ile ikinci bölümün kapanışını yapmaktadır. Makalede Kıbrıs'ın 1489 yılında Venedik'e

birakılmasının ardından, XV. yüzyılda başlayıp XVI. yüzyılda ivme kazanan silah teknolojisi ve askeri mimari alanlarındaki yenilikler doğrultusunda, Mağusa'nın savunmaya yönelik geçirdiği değişimler ve kentin Ortaçağ savunma sisteminden Rönesans dönemi askeri mimarisine geçiş süreci kentte inşa edilen yapılar ışığında ele alınmaktadır.

Michael J. K. Walsh, *What Lies Beneath: A Contemporary Survey of the Surviving Frescoes of the Churches in the Syrian Quarter of Famagusta* (Altında Ne Yatıyor: Mağusa Süryani Mahallesiindeki Kiliselerden Günümüze Ulaşan Freskelere Dair Güncel Bir İnceleme [199 – 215]) başlıklı çalışması ile eserin altı makaleden oluşan *Part III: Conservation* (Kısım III: Koruma [197 – 287]) adlı son bölümünü açmaktadır. Mağusa'nın günümüze kadar gelebilen pek az duvar resmini ele alıp inceleyen yazar çimento veya kireç ile kaplanan veya hava koşulları dolayısıyla zarar gören resimlere ilişkin daha önce yapılan çalışmalardan bahsetmekte ve bu sanat eserlerinin kurtarılması için harekete geçmenin aciliyetine dikkat çekmektedir.

Bu bölüm Ege Uluca Tümer'in *Twentieth-Century Restorations to the Medieval and Renaissance Monuments of Famagusta* (Mağusa'nın Ortaçağ ve Rönesans Dönemlerine Ait Anıtsal Yapılarında Gerçekleştirilen Yirminci Yüzyıl Restorasyonları [217 – 233]) adlı çalışma ile devam etmektedir. Tümer, İngiliz idaresi altında XIX. yüzyılda başlayıp 1935 – 1956 yılları arasında yoğunlaşan, Mağusa'daki Ortaçağ ve Rönesans Dönemlerine ait yapılar üzerinde gerçekleştirilen restorasyon çalışmaları hakkında bilgi vermekte ve restorasyon başkanlığını yürüten T. A. H. Mogabgab'ın arşivlerinde bulunan ve bugüne kadar yayınlanmamış fotoğraflar ışığında ve 1964 Venedik Tüzüğü uyarınca bu çalışmaları değerlendirmektedir.

Naciye Doratlı kaleme aldığı *Monumental Buildings in the Revitalization Process of Historic Urban Quarters: The Case of the Walled City* (Tarihi Kentsel Bölgelerin Yeniden Canlandırılması Sürecinde Anıtsal Yapılar: Mağusa Sur İçi [235 – 253]) adlı makalede restorasyon ve koruma konusuna farklı bir açıdan değinmektedir. Yapılar restore edilirken *integrated conservation – bütünleşik koruma* hususuna dikkat edilmesi; yapıların buldukları kentten izole edilmiş şekilde değil kent planlaması ve dokusuna uygun şekilde çalışılması gerektiğini ileri sürmektedir. Mağusa'yı örnek olarak ele alan yazar sur içi ile kentin diğer bölgelerinde yapılan çalışmaları bu bağlamda değerlendirmektedir.

An Inspection of Tree of Famagusta's Churches (Mağusa'nın Üç Kilisesine

Dair Bir İnceleme [255 – 263]) başlıklı makale Paulo B. Lourenço ve Luís F. Ramos'un ortak çalışmasıdır. Makalede önce St. George of Greeks, St. George of Latins ve St. Mary of the Carmelites adlı üç kilisenin inşa bilgilerine ve mevcut durumlarına ilişkin bilgilere yer verilmektedir. Ardından titreşim test teknikleri ve analitik metotları birlikte kullanarak yapının depreme karşı ne kadar dayanıklı olduğunu belirlemek veya bilgisayar üzerinde yapının bir temsilini çıkarmak için kullanılan model/dinamik tanımlama analizi ile elastik dalgaların katılar üzerindeki yayılma hızlarını esas alarak yapının iç yapısının ne durumda olduğunu belirlemeye yarayan sonik testler gibi teknik yöntemlerin bahsi geçen kiliseler üzerinde verdiği sonuçlar paylaşılmaktadır.

Ortak çalışmanın ürünü olan bir diğer makale ise George S. Ballard ve Stephen W. Kemp'in kaleme aldığı *An Assessment of the Structural Fabric of the Church of Saints Peter and Paul: A Case Study in Historical Record and Appraisal Analysis* (Aziz Peter ve Aziz Paul Kiliselerinin Yapısal Dokusuna İlişkin Bir Değerlendirme: Tarihi Kayıt ve Yapısal Değerlendirme Bağlamında Örnek Bir Çalışma [265 – 274]) başlığı altında bulunmaktadır. Yazarlar yapıların korunmasının yanı sıra halkın kullanımına açılması gayesini de gütmekle birlikte bunun başta güvenlik sorunu olmak üzere beraberinde pek çok zorluğu beraberinde getirdiğini belirtmektedirler. Dolayısıyla üç boyutlu lazer tarama tekniği, zarar vermeyen test yöntemi (NDT) ve zemin radarı (GPR) gibi modern tekniklerin kullanımı ile yapının dokusu, içerdiği materyaller, nem oranı, duvar kalınlığı, doğa olayları dolayısıyla uğradığı tahribat gibi parametrelerin belirlenip yapının aktif halde geleceğe aktarılabilmesi için yapılması gereken çalışmaları Aziz Peter ve Aziz Paul Kiliseleri üzerinde yapılan ölçümler ve elde edilen sonuçlar ışığında ifade etmektedirler.

Bu makalenin ardından Robert Silman ve Kent Severson'un Dünya Anıtlar Fonu adına 2008 yılı Mart ayında Mağusa'ya yaptıkları gezide edindikleri gözlemlerine yer verdikleri *The Historic Walled City of Famagusta, 2008: A Report* (Mağusa'nın Tarihi Suriçi, 2008: Bir Rapor [275 – 287]) adlı rapor eserin son yazısını teşkil etmektedir. Raporda incelenen yapıların mevcut durumlarına, yapısal özelliklerine, daha önce yapılan restorasyon çalışmalarına, adanın içinde bulunduğu siyasi duruma, yapılarda acil müdahale gerektiren hususlara ilişkin genel bir değerlendirme yapılmaktadır.

Eserin sonunda beş adet ekin yer aldığı *Appendices* (Ekler [289 – 309]) bölümü bulunmaktadır. *Appendix I Address delivered by Michael J. K. Walsh in*

Paris, 4 April 2008 (Michael J. K. Walsh tarafından 4 Nisan 2008 tarihinde Paris'te yapılan Konuşma [291 – 292]) birinci ektir. Ardından *Appendix II: Press Release* (Ek II: Basın Bildirisi [293 – 295]) başlığı ile Kıbrıslı Rum ve Türklerin Tarihi Mağusa kentini korumak adına aldıklarına dair bir basın bildirisi yer almaktadır. *Appendix III Chronology of Venetian Administration for Dating the Coats of Arms of Lusignan* (Ek III Mağusa'da Bulunan Lusignan Armalarını Tarihlemeye Yönelik Olarak Venedikli İdareciler Kronolojisi [297 – 299]) adlı üçüncü ekte 1480 – 1571 yılları arasında Mağusa'da görev yapan askeri idarecilerin adlarına ve görev sürelerine yer verilmiştir. Bir diğer ek *Appendix IV: Armenian Manuscript Colophons from Famagusta and Cyprus* (Ek IV: Mağusa ve Kıbrıs'taki Ermeni El Yazmalarının İstinsah Bilgileri [301 – 305]) Dickran Kouymjian tarafından derlenen, 1280 – 1679 yılları arasında Ermenilerin kaleme aldığı Kıbrıs Mağusa'da bulunan el yazmalarındaki kâtip, yazdıran kişi, ebat, nicel özellikler, metin türü gibi bilgileri ihtiva etmektedir. *Appendix V: Typed Notes by M[onica] Bardswell, February 1937 from Conway Library, Courtauld Institute* (Ek V: M[onica] Bardswell tarafından Şubat 1937 tarihinde tutulan Conway Library, Courtauld Institute'den Notlar [307 – 309]) başlıklı beşinci ve son ekte Dickran Kouymjian Mağusa Ermeni Kilisesine ait olan ve yukarıda bahsi geçen notları tekrar ele alıp düzenleyerek yayınlamıştır.

Ekler bölümünün ardından eser başvuru kaynakların yer aldığı *Bibliography* (Bibliyografya [311-329]) ve kişi ile yer adlarının yer aldığı *Index* (Dizin [331 – 341]) bölümleri ile sona ermektedir.

Eser Mağusa'yı Ortaçağ ve Rönesans dönemlerine yoğunlaşarak tarihi, siyasi, mimari, sanat tarihi, mühendislik, ticaret gibi pek çok alandan değişik bakış açılarıyla incelemekle birlikte özellikle Mağusa'nın korunması elzem kültürel mirasına dikkat çekmektedir. Bu anlamda siyasi bölünmüşlüğü ile hem Türkiye'de hem de uluslararası gündemde her daim yer bulan ancak aynı zamanda kendisine duyulan ilgi siyasi dinamikler çerçevesinde geliştiği için sahip olduğu kültürel ve sanatsal mirasının geri planda kaldığı bir ortamda eser Mağusa ve dolayısıyla Kıbrıs'ın tarihi ve kültürel zenginliklerini ön plana çıkarmaktadır. Eser kentin korunmasına yönelik olarak başlatılan bu çabanın yanı sıra tarih, sanat tarihi, mimarlık, mühendislik, restorasyon, gibi alanlarda çalışan ve eğitim gören kişiler için de ufuk açıcı niteliktedir. Ayrıca interdisipliner bir ekibin ürünü olması dolayısıyla kolektif çalışma ile Mağusa gibi koruma altına alınması aciliyet gerektiren diğer bölgelerde de etkili sonuçlar alınabileceğini gözler önüne sermektedir.